BERM- EN SLOOTBEHEERPLAN RIJSSEN-HOLTEN

2017 - 2027

gemeente Rijssen-Holten

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding 4

2. Samenvatting 5

3. Beleidskader 6

3.1 Uitgangspunten van ecologisch beheer 6

3.2 Bestaande beleidsstukken 6

3.3 Draagvlak 6

3.4 Communicatie 6

3.5 Financiën 8

4. Beheer en onderhoud 9

4.1 Randvoorwaarden ecologisch beheer 9

4.2 Functie van ecologisch bermbeheer 10

4.3 Beheerfasen van bermen 11

4.4 Ecologisch beheer door vee 11

4.5 Beheer van sloten 12

4.6 Verwerken van bermen en slootmaaisel 12

4.7 Bermbeheer na werkzaamheden 13

5. Bijlage - Aanwezige flora en fauna, rode lijst soorten (NDFF) 15

6. Kaarten 27

Kaart 1 - Kansen voor ecologisch bermbeheer Rijssen 27

Kaart 2 - Kansen voor ecologisch bermbeheer Holten-Noord 28

Kaart 3 - Kansen voor ecologisch bermbeheer Holten-Zuid 29

Kaart 4 - Kansen voor ecologisch slootbeheer Rijssen 30

Kaart 5 - Kansen voor ecologisch slootbeeher Holten 31

1. INLEIDING

De gemeentelijke herindeling in 2001 vormde destijds de aanleiding voor een verkenning naar een meer gestructureerd en samenhangend maaibeheer van de bermen en sloten, waarbij ook de mogelijkheden voor het verhogen van de natuurwaarde betrokken zijn. In het kader van de verkenning naar een gestructureerd maaibeheer is in 2004 een berm- en slootbeheerplan opgesteld. Dit plan is in 2017 aangepast en geactualiseerd, waarbij rekening is gehouden met recente ontwikkelingen, wensen van belanghebbenden en praktische uitvoerbaarheid.

In 2016 heeft de gemeente Rijssen-Holten de duurzaamheidsvisie 2016-2019 vastgesteld. Hierin wordt voor een langere periode richting gegeven aan het gemeentelijke duurzaamheidsbeleid en in ieder geval voor de komende 4 jaar (2016-2019) invulling aan de verantwoordelijkheid om zorgvuldig om te gaan met mens en milieu. Een belangrijk actiepunt uit de duurzaamheidsvisie is: 'Binnen de gemeentelijke organisatie wordt het behouden en versterken van biodiversiteit een leidend thema bij beheer en onderhoud van de openbare ruimte'.

In het groenbeheer zullen de veranderingen dus merkbaar worden. Bepaalde bermen en sloten zullen ecologisch beheerd gaan worden en een deel (5-10%) van de grasvelden zal worden verruigd. Dat betekent op termijn minder maaien en het maaisel afvoeren. Dit kan resulteren in meer biodiversiteit. Voor het beheer geldt een aantal randvoorwaarden, zoals verkeersveiligheid, praktische haalbaarheid en het voorkómen van overlast bij agrariërs.

De gemeente Rijssen - Holten bezit circa 590 km wegberm en circa 230 km bermsloten. Een groot deel van de wegbermen is minder geschikt voor ecologisch beheer doordat ze te smal zijn, te veel obstakels bevatten of te voedingsrijk zijn. Deze bermen worden traditioneel geklepeld. Het voorliggend beheerplan is voornamelijk opgesteld voor de bermen en sloten die wel geschikt lijken te zijn voor ecologisch beheer. Het resultaat zal de komende 10 jaar zichtbaar worden.

Hoofdstuk 2 bevat een samenvatting van de nota. In hoofdstuk 3 wordt het beleidskader en de visie geschetst. Hoofdstuk 4 is een uitwerking van de beheer- en onderhoudsmaatregelen. De nota wordt afgesloten met bijlagen en kaarten in respectievelijk hoofdstuk 5 en 6.

2. SAMENVATTING

In het berm- en slootbeheerplan wordt beschreven hoe gemeentelijke wegbermen en –sloten worden beheerd. Traditioneel worden de bermen en sloten geklepeld (waarbij het gras wordt fijngeslagen met draaiende cilinders; het maaisel blijft achter in de berm, composteert en verrijkt zo de berm). Sinds de jaren '70 is steeds meer aandacht voor ecologisch beheren van groen. Ecologisch beheer houdt in de praktijk in dat er minder wordt gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd. Hierdoor wordt de berm minder voedingsrijk. De berm krijgt daardoor meer ruimte voor variatie in haar vegetatie en voor biodiversiteit.

Wegbermen hebben primair een civieltechnische en verkeerskundige functie en over het algemeen lenen ze zich goed voor ecologisch beheer. De relatief ongestoorde, grazige percelen bieden potenties voor kruiden en dieren die in intensief bemest en bewerkt gebied of in bebouwde zones geen leefruimte meer vinden.
De wegbermen en -sloten vormen dan een laatste wijkplaats voor die plant- en diersoorten. Dankzij ecologisch berm- en slootbeheer kan specifieke fauna en flora blijven bestaan en zich verder ontwikkelen in de wegbermen. Er ontstaan stabielere vegetaties met meer plantensoorten, die op hun beurt insecten en andere dieren aantrekken. Ook dragen ecologische bermen en sloten bij aan een hoge natuur- en landschapsbeleving, zijn ze aantrekkelijk voor toeristen en geven ze een betere ondersteuning voor de wegconstructie.

Niet overal is ecologisch beheer mogelijk. De plekken moeten breed genoeg zijn en er moeten niet teveel obstakels staan. Locaties met overlast van veel zwerfvuil en uitlaatgassen worden vermeden. Overlast aan aanliggende percelen wordt zoveel mogelijk voorkomen en de verkeersveiligheid staat altijd voorop. Daarentegen zijn er ook locaties waar duurzaam beheer heel logisch is, zoals op de Holterberg in Holten en de Rijsserberg en het Noorderbos in Rijssen. Bij deze locaties kan aansluiting gezocht worden bij nieuwe natuur.

Het beheer van bermen, oevers en watergangen bepaalt voor een groot deel de natuurwaarden daarvan. De natuurwaarden in met name de bermen worden echter ook vaak beïnvloed door het beheer van de aangrenzende oever en watergang. Het beheer van bermen en sloten dienen elkaar niet tegen te werken, maar elkaar te versterken.

Aanbevelingen:

- Het maaibeheer van de bermen en sloten in de gemeente Rijssen - Holten uit te voeren volgens het op de kaart weergegeven voorstel.
- Medewerkers, betrokken partijen en inwoners te betrekken bij de uitgangspunten en de keuzes die gemaakt worden bij het ecologisch slootbeheer.
- Te werken volgens de nieuwe 'Wet Natuurbescherming' (gedragscode Flora- en faunawet bestendig beheer en onderhoud groenvoorzieningen).

3. BELEIDSKADER

3.1 Uitgangspunten van ecologisch beheer

Voor het maaibeheer van de bermen en sloten gelden de volgende uitgangspunten:

- De (verkeers)veiligheid staat voorop;
- Waar mogelijk verhogen van de natuurwaarde;
- Beheer waar mogelijk afstemmen op aanwezige flora en fauna;
- Overlast bij aanliggende grondgebruikers voorkómen;
- Stimuleren van de onderlinge afstemming van het beheer van aanliggende groenelementen van derden (waterschappen, landbouw- en natuurbeschermingsorganisaties, provincie, Rijkswaterstaat) en eventueel hun beleid (3.2), voor zover ecologisch zinvol en technisch haalbaar;
- Reduceren van zwerfvuil (door inzet van het CleanTeam) vanwege het belang van 'schoon maaisel';
- Beheren volgens de Wet Natuurbescherming (Gedragscode Bestendig Beheer);
- Het maaibeheer moet praktisch en financieel haalbaar zijn;
- Creëren van draagvlak.

Het beheer van bermen, oevers en watergangen bepaalt voor een groot deel de natuurwaarden daarvan. De natuurwaarden in met name de bermen worden echter ook vaak beïnvloed door het beheer van de aangrenzende oever en watergang. Het beheer van bermen en sloten dienen elkaar niet tegen te werken, maar bij voorkeur elkaar te versterken.

3.2 Bestaande beleidsstukken

Het beheer van bermen en sloten dient niet in strijd te zijn met andere beleidsnota's en visies. De beleidsstukken weergegeven in de tabel hebben/vragen op een of andere wijze een doorwerking in het berm- en slootbeheer van de gemeente Rijssen-Holten.

3.3 Draagvlak

Om draagvlak te krijgen en te vergroten is er overleg geweest met de belangengroepen van de natuur- en de agrarische sector. De betrokken belangen groepen zijn:

- IVN Rijssen-Enter
- Duurzaam Holten
- LTO
- Staatsbosbeheer
- Waterschappen Rijn en IJssel, Groot Salland en Vechtstromen
- Provincie

De verschillende externe partijen hebben meegedacht met het opstellen van de kaarten en zijn akkoord. Ook zijn de uitvoerende partijen betrokken bij de totstandkoming van het document en de kaarten.

3.4 Communicatie

Ecologisch beheer brengt veranderingen met zich mee. Dit geldt voor de bedrijfsvoering, maar ook voor het beeld van vooral de bermen. Om draagvlak te creëren bij medewerkers, bewoners, politiek, aannemerij, agrariërs enzovoorts is het van belang dat uitleg wordt gegeven over de keuze voor ecologisch beheer. Het komt voor dat boeren/burgers zelf de berm maaien (als gazon beheren). Dit is niet wenselijk in verband met een negatieve invloed op de ecologie. Het is daarom ook goed om de redenen en het belang van ecologisch beheer te communiceren.
Dit kan in de vorm van overleggen, informatiemateriaal, persberichten enzovoorts. Van belang is dat belangrijke punten (hogere en ruigere vegetaties, continuïteit van beheer, afvoeren van maaisel) toegelicht en gemotiveerd worden. Een eerste stap is al gemaakt, zie artikel in de Tubantia. De vervolgstappen zijn het communiceren van het vastgestelde plan op de website en het inzetten van social media om de eventuele veranderingen/gevolgen bekend te maken.

Kader	Niveau	Status	Doorwerking in berm- en slootbeheer
Wet natuurbescherming (gedragscode bestendig beheer)	Nederland	Dwingend	Veel verschillende planten- en dierensoorten zorgen ervoor dat de natuur tegen een stootje kan. Sommige soorten zijn kwetsbaar en zullen middels ecologisch beheer beschermd worden. Bij de beheermaatregelen geldt altijd de zorgplicht: op alle in het wild voorkomende planten- en diersoorten, ongeacht of deze beschermd of vrijgesteld zijn of als een ontheffing is verkregen, is de zorgplicht van toepassing.
Nationale parken (zie kaart 2)	Nederland	Richtinggevend	In (de nabijheid van) gebieden van Nationale Parken in principe ecologisch berm- en slootbeheer.
Rode Lijst	Nederland	Richtinggevend	Aanwezige Rode-lijstsoorten zijn bepalend voor de keuze van het beheer.
Europese exotenverordening	Nederland	Richtinggevend	Niet-inheemse planten worden steeds vaker als overlast ervaren. Vaak hebben ze geen natuurlijke vijanden waardoor hun aantal snel kan groeien waardoor sommige exoten uitgroeien tot een plaag. Dit zijn zogenoemde invasieve exoten welke wereldwijd een grote bedreiging voor de natuur vormen. Daarom zijn internationale gemaakt om ze te bestrijden.
Ecologische Hoofdstructuur (zie kaart 2)	Overijssel	Richtinggevend	Binnen de EHS in principe ecologisch berm- en slootbeheer.
Levend paars	Sallandse Heuvelrug	Richtinggevend	Het ecologisch beheer is afgestemd op het beheer- en inrichtingsplan voor het Nationaal Park de Sallandse Heuvelrug.
LOP Rijssen-Holten	Gemeente	Richtinggevend	Rekening houden met de landschapsvisie per deelgebied. Ecologisch bermbeheer bijvoorbeeld heeft een lagere prioriteit in een landbouw-ontwikkelingsgebied.
Recreatienota	Gemeente	Richtinggevend	We hebben als gemeente, in de strategische visie, recreatie en toerisme als speerpunt van beleid benoemd. Ecologisch beheer van de buitenruimte heeft positieve gevolgen voor recreatie en toerisme.
Duurzaamheidsvisie	Gemeente	Richtinggevend	Het klimaat is aan het veranderen, bepaalde dier- en plantensoorten worden met uitsterven bedreigd of zijn zelfs al uitgestorven. Met ecologisch beheer wordt verslechtering voorkomen.

Tabel 1 - Beleidsstukken berm- en slootbeheer

3.5 Financiën

De binnen de huidige begroting beschikbare financiële middelen worden ingezet om de bermen en sloten ecologisch te beheren. De veranderingen kunnen budgettair neutraal plaatsvinden.

Wanneer bermen langere tijd volledig ecologisch beheerd worden kan dit resulteren in lagere kosten dan bij traditioneel beheer. Na een periode van ongeveer 10 jaar krijgt de berm een schraal karakter (afhankelijk van een aantal factoren zoals bermbreedte, grondsoort, voedselrijkheid en obstakels). Het aantal maaibeurten wordt dan minder (1x keer per jaar) en de hoeveelheid maaisel wordt minder. De kosten van het maaien en afvoeren zijn dan vergelijkbaar met het klepelen. Bovendien is het tijdbesparend dat niet gemaaid hoeft te worden rond de bomen.

Bloeiende planten en grassen vergroten leefwereld van insecten en vogels

Strak gemaaide bermen maken plaats voor bloemen en kruiden

Rijssen-Holten zet voorzichtig de eerste stappen naar ecologisch bermbeheer. Oftewel: minder maaien en meer ruimte voor bloemrijke bermen.

Suzanne van Gaale
Holten/Rijssen

Strak gemaaide bermen maken plaats voor 'natuurlijke en ruigere' bermen. Althans, op een aantal plekken in Holten en Rijssen kiest de gemeente hier bewust voor. „Dit in het kader van de Duurzaamheidsvisie waar biodiversiteit een belangrijke rol in speelt", aldus wethouder Jan Aanstoot.

Deze natuurlijke bermen zijn nu vooral op de Holterberg, het Hollands Schwarzwald, de Groene Kruis bossen en het Noorderbos in Rijssen. „Hier maaien we al jaren minder", legt Maaike Jansen uit namens Beheer en Uitvoering van de gemeente. „En de komende jaren gaan we ook het maaisel afvoeren. In het Noorderbos willen we, waar mogelijk, helemaal niet meer maaien omdat daar bijzonder paddenstoelen blijken te staan."

Dit laatste is precies waarom de gemeente streeft naar ecologische bermen daar waar mogelijk. Bermen met bloemen en kruiden zijn niet alleen mooi in het landschap, ze hebben ook een belangrijke functie. „We hopen zo de biodiversiteit te vergroten. Bloeiende planten en grassen betekent voedsel voor insecten en vogels, maar ook bijvoorbeeld voor kikkers. Dankzij de bermen en veldjes wordt hun leefgebied vergroot en verspreiden ze zich makkelijker."

Niet overal zijn bloemrijke en ruigere bermen mogelijk. De plekken moeten aan een aantal voorwaarden voldoen. Het moet breed genoeg zijn, minimaal één meter, om te kunnen maaien. Ook moeten er in berm of veldje niet teveel verkeersborden, paaltjes, afvalbakken en banken staan en kan het geen plek zijn dat last heeft van zwerfafval en uitlaatgassen. Overlast aan aanliggende percelen wordt zoveel mogelijk voorkomen. Drukke doorgaande wegen en fietspaden komen hierdoor bij voorbaat niet in aanmerking. „De verkeersveiligheid staat bij ons voorop. Daarentegen zijn er ook plekken waar duurzaam bermbeheer heel logisch is zoals op de Holterberg en het Noorderbos in Rijssen. Hier proberen wij zoveel mogelijk aansluiting te krijgen bij nieuwe natuur. Een andere maatregel is het verlagen van bermen. Hierbij wordt de verrijkte bovenlaag van de berm verwijderd, waardoor een ecologische basis ontstaat."

In praktijk betekent ecologisch bermbeheer minder maaien en steeds het maaisel afvoeren. Ook naar het moment van maaien wordt kritisch gekeken, zodat bepaalde plantsoorten en dieren meer kansen krijgen. In haar beleid zoekt de gemeente samenwerking met partijen als stichting Duurzaam Holten, IVN Rijssen-Enter, LTO, waterschappen en de provincie. Wethouder Jan Aanstoot: „Met een aantal organisaties hebben we overleg gehad. Zo zijn er in april flyers uitgedeeld op het Streekevenement in Holten met een oproep om mee te denken en mee te helpen; er heeft een kaart gehangen waar mensen kunnen aangeven waar ze kansen zien voor ecologisch bermbeheer. Verder staan we als gemeente altijd open voor vragen of suggesties."

Om duurzaam bermbeheer meer handen en voeten te geven, werkt de gemeente aan een specifiek beleidsplan dat onder meer richtlijnen geeft voor de uitvoering van het ecologisch beheer. Eind dit jaar verwacht zij het plan te presenteren.

▲ **De Toeristenweg in Holten is een van de plekken waar het ecologisch bermbeheer wordt uitgevoerd.**
FOTO CARLO TER ELLEN

> **We hopen met dit beleid de biodiversiteit te vergroten**
> – Maaike Jansen

Afbeelding 1 - Strak gemaaide bermen maken plaats voor bloemen en kruiden (Tubantia)

4. BEHEER EN ONDERHOUD

4.1 Randvoorwaarden ecologisch beheer

Voor bermen die voor ecologisch beheer in aanmerking komen, gelden de volgende voorwaarden:

- De breedte van een berm is een belangrijke afweging voor de aanwezigheid van bepaalde plantensoorten. Bij te smalle bermen worden de ongewenste invloeden van omliggende terreinen te groot. Hierdoor zal zich geen eigen en stabiel milieu ontwikkelen dat geschikt is voor zeldzamere vegetatietypen. Ook vanuit praktische overwegingen is een bepaalde breedte nodig in verband met de werkbreedte van maaimachines.
- Door de aanwezigheid van obstakels als bomen, verkeersborden, lichtmasten, bermblokken, en bankjes is het niet mogelijk de berm in één gang te maaien. De begroeiing rondom obstakels zal door maaien met een bosmaaier verwijderd moeten worden. Wanneer dit maaisel niet wordt afgevoerd zal geen verschraling van de berm optreden.
- Op een voedselrijke bodem zal met name snelgroeiende beplanting zoals gras groeien, omdat langzame groeiers overwoekerd worden. Veel bloeiende plantensoorten voelen zich bovendien beter thuis op een voedselarme ondergrond. Een berm met een niet erg voedselrijke bodem heeft daardoor meer potentie om een ecologische berm te worden. Ook de aanwezigheid van kabels en leidingen in de berm speelt hierbij een rol, omdat bij werkzaamheden aan kabels en leidingen de grond geroerd wordt waardoor de voedselrijkheid kan toenemen.
- Ook factoren als het weer, de berijdbaarheid, de vegetatieontwikkeling, de vestiging van specifieke soorten als bijvoorbeeld orchideeën, het aanzicht en de mate van gewenste netheid spelen mee. Het is van groot belang dat er geen schade aan de zode en de bodem wordt toegebracht. Bij kans op beschadiging is uitvoering in droge perioden of zelfs over ijs aan te bevelen. Dat betekent dat de beheerder of de uitvoerende maaier flexibel met het maaischema en de onderhoudscategorieën moet (kunnen) omgaan.
- Het beheer van bermen en sloten dient technisch goed uitvoerbaar te zijn. Het is van belang dat grotere delen hetzelfde beheer hebben zodat het beheer niet te veel versnipperd is/wordt. Er worden alleen meerdere beheermethodes per wegvak voorgesteld als dat een aanzienlijke meerwaarde oplevert voor de natuur (bijvoorbeeld aangepast beheer van probleemsoorten of van juist zeer waardevolle soorten). Het toegekende beheer zal bij kleine stukjes bermen/sloten met een afwijkend beheer worden aangepast en afgestemd op het beheer van de aangrenzende bermen/sloten. Het is dan van belang dat de meest kansrijke locaties voor natuurwaarden wel op de juiste wijze beheerd worden. Ook het afstemmen van het beheer op de aanwezigheid van sloten die door het waterschap beheerd worden; voor bermen die aan waterschapsloten grenzen wordt beoordeeld of verschralingsbeheer haalbaar/gewenst is. Hoofddoel van sloten is afwatering. Voor bermen waar dit niet haalbaar lijkt, vanwege het huidige slootbeheer waarbij maaisel en bagger op de berm wordt gedeponeerd, en/of die in een gedeelte van de gemeente liggen waar veel bermen geklepeld worden (door bijvoorbeeld de Provincie), wordt het beheer aangepast tot klepelen.
- Bij sommige bermen en sloten wordt afgeweken van ecologisch beheer, vanwege een afwijkende situatie. Bij bermen in bosgebied kan bijvoorbeeld volstaan worden met niets doen of uitsluitend de eerste meter maaien, in plaats van de hele berm. Bij bermen langs fietspaden wordt soms juist een hogere maaifrequentie toegepast dan het principebeheer. Bij sloten is de waterafvoer het uitgangspunt waardoor ecologisch beheer een lagere prioriteit heeft.

4.2 Functies van ecologisch bermbeheer

Primaire functie - Civieltechnisch en verkeerskundig

Bermen hebben primair een civieltechnische en verkeerskundige functie. Ze dienen als uitwijkmogelijkheid voor verkeer, geven steun aan de wegconstructie en bieden ruimte voor kabels en leidingen, verkeersborden en wegmeubilair. Om deze functies goed te vervullen moet de berm enige breedte hebben en over voldoende stevigheid beschikken. Dit verhoudt zich goed met ecologisch bermbeheer; een schrale bodem heeft meer draagkracht dan een voedingsrijke bodem, en biedt daarmee meer steun aan de weg. Hierdoor zal minder spoorvorming optreden in de berm. Ook herbergen schrale bermen minder wormen en mollen, waardoor de bermen minder rul zijn dan voedselrijke bermen en daardoor minder slipgevaar opleveren. Schrale bermen zijn vanuit civieltechnisch en verkeerskundig oogpunt dus functioneler dan voedselrijke 'vette' bermen.

Secundaire functie - Natuurwaarde en biodiversiteit

Wegbermen vormen gezamenlijk een groot oppervlakte: 2,5% van de oppervlakte van Nederland bestaat uit wegbermen. De erkende natuurgebieden beslaan 4% van de oppervlakte van Nederland. Hieruit blijkt dat de wegbermen een grote ecologische potentie bieden voor de natuur in Nederland. Uit onderzoek van de Landbouwuniversiteit Wageningen is gebleken dat ecologisch bermbeheer leidt tot soortenrijke graslanden met relatief hoge natuurwaarden. De ecologische bermen bieden vaak een laatste asiel aan diverse planten en dieren die zijn verdrongen door bebouwing, industrialisatie en intensivering van de landbouw. De soortenrijke bermen worden het leefgebied voor vele planten en dieren, waaronder diverse zeldzame en bedreigde planten- en diersoorten. Voor bijen, vlinders, insecten en kleine dieren kunnen de bermen een leefgebied zijn. Voor vogels en grotere dieren vormen natuurlijke bermen een verbinding tussen hun leefgebieden en verbeteren ze daarmee de migratie van planten en dieren. Ook bieden ecologische bermen aan sommige vogels de mogelijkheid om te nestelen en aan kleine zoogdieren een overwinteringsplaats. Ecologisch beheerde bermen kunnen hierdoor een belangrijke functie vervullen voor de natuur en de biodiversiteit.

Secundaire functie - Meerwaarde voor toerisme en recreatie

Toeristen bezoeken de gemeente vooral voor de rust, de ruimte en de mooie natuur. Dat Rijssen-Holten een fietsgemeente is, blijkt wel uit alle toeristen die jaarlijks terugkeren om de omgeving op de fiets te verkennen, zoals ook is gebleken uit de race voor de titel Fietsstad 2018. Naast de natuurgebieden kunnen ook de bermen in belangrijke mate bijdragen aan de beleving van het landschap. Vooral langs recreatieve fiets- en wandelroutes en landelijke wegen kunnen bloeiende bermen een impuls geven aan de toeristische aantrekkelijkheid van het gebied.

Secundaire functie - Meerwaarde voor leefomgeving

Voornamelijk in landelijke buitengebieden past een ecologische berm beter bij de leefomgeving dan een strak gemaaid gazon. Ecologisch bermbeheer kan resulteren in een grotere soortenrijkdom met bloemvormende kruiden. Door de soortenrijkdom is de bloeitijd van de gehele berm relatief lang. Deze grote en langdurende bloemenrijkdom is behalve aantrekkelijk voor insecten ook aantrekkelijk voor mensen. Kleurrijke bloemen hebben immers voor mensen een grotere aantrekkingskracht dan ruigtekruiden als brandnetels. Ecologische bermen dragen daarmee bij aan de natuur- en landschapsbeleving: weggebruikers en omwonenden kunnen in de zomer langdurig genieten van kleurrijke bloeiende bermen.

4.3 Beheerfasen van bermen

Traditionele fase

Bij traditioneel bermbeheer wordt de berm diverse malen per jaar geklepeld (klepelen is het fijnslaan van het gras met draaiende stalen cilinders) en blijft het fijngemalen maaisel liggen. De voedingsstoffen die in het maaisel aanwezig zijn komen daardoor snel weer in de bodem terecht. De bodem wordt daardoor voedingsrijk. Op voedingsrijke grond gedijt met name snelgroeiende beplanting goed, zoals gras, distels en brandnetels.

Het is belangrijk om een aantal bermen en sloten 'traditioneel' te blijven beheren, met andere woorden, te klepelen. Naast het praktische aspect (de gemeente beschikt over het benodigde materieel en heeft een geschikt wagenpark) zijn geklepelde bermen (en sloten) ook interessant voor een aantal vlinders. Het ligt misschien niet direct voor de hand om de brandnetel als vlinderplant aan te merken. Toch is hij voor vlinders erg belangrijk: een aantal vlinders is er zelfs helemaal van afhankelijk. Zonder brandnetel kunnen ze zich niet voortplanten. De dagpauwoog, de kleine vos, de atalanta, de gehakkelde aurelia en de atalanta kunnen niet leven zonder de brandnetel. Het zijn niet de vlinders die van deze plant eten, maar de rupsen. Zij lusten buiten brandnetel helemaal niets anders. Ook is traditioneel beheer aantrekkelijk voor de omliggende land- en tuinbouwers vanwege het voorkomen van zaden en onkruid op het land.

Tussenfase

Bij bermen die zich in de tussenfase bevinden wordt het maaisel zo snel mogelijk afgevoerd om uitspoeling van voedingsstoffen naar de bodem te voorkomen. Deze overgangsfase – die doorgaans minimaal tien jaar duurt – is bedoeld om de voedingsrijke bodem te verschralen. De vegetatie bestaat nog hoofdzakelijk uit gras, brandnetels, etc. De berm wordt anderhalf (bij sommige bermen kan in beginsel volstaan worden met één keer per jaar maaien en bepaalde delen zoals uitzichthoeken of stroken langs weg of fietspad twee keer per jaar) of twee keer per jaar gemaaid en het bermmaaisel wordt zo snel mogelijk afgevoerd. Naarmate de bodem schraler wordt, zullen steeds meer planten en bloemen terugkeren in de berm. Met name gras zal op de schrale bodem steeds minder gaan groeien.

Eindfase

Dit is het moment waarop sprake is van volledig ecologisch beheer. De berm wordt slechts één keer per jaar gemaaid en het bermmaaisel wordt dan ook niet meer direct na het maaien afgevoerd, maar zal een aantal dagen liggen. De zaden krijgen daardoor de kans om te rijpen en af te vallen. Bovendien wordt op deze manier voorkomen dat een groot deel van de tussen de planten levende insecten verwijderd wordt.

Door ecologisch beheer kan de bodem schraal gehouden worden. Hierdoor kunnen diverse inheemse bloeiende planten na enige tijd terugkeren in de berm. Dit zijn onder andere soorten uit ouderwetse boerenhooilanden, die zich op het moderne boerenland bijna niet meer kunnen handhaven. Met het terugkeren van bepaalde plantensoorten vinden ook diverse diersoorten, zoals vlinders en insecten, maar ook reptielen, vogels en kleine zoogdieren, hun weg naar de bermen.

Er is ook nog de mogelijkheid om niet meer te maaien (tenzij de veiligheid in het geding komt) om bijvoorbeeld paddenstoelen kansen te geven.

4.4 Ecologisch beheer door vee

Bij het ontwikkelen van soortenrijke graslanden en natuurlijke vegetatie kan een schaapskudde of een paar koeien of paarden een meerwaarde hebben. In de gemeente Rijssen-Holten liggen geschikte gebieden voor begrazing. De bodem kan verschraald worden door plantaardige biomassa om te zetten in dierlijke biomassa. Daarnaast worden in planten gebonden nutriënten omgezet in vluchtige en oplosbare verbindingen die uitspoelen en vervliegen. Tenslotte stimuleren de uitwerpselen op de bodem een proces van mineralisatie van de strooisel laag en organische stof in de bodem. Door de verplaatsing van de schaapskudde langs verschillende terreinen komt een proces van verspreiding van zaden op gang.

Door de schapen verdwijnen de harde grenzen tussen grasland, ruigte en sloten, eventueel plantsoen en bos. Niet alleen gras is beschikt voor begrazing maar tot op zekere hoogte ook de bosranden en bosschages waarbij zich mooie zomen kunnen ontwikkelen. Ook langs waterkanten kunnen mooie overgangen ontstaan tussen grasland en oevervegetaties. De oevers zullen minder verruigen. Met name in het voorjaar, als de groeiomstandigheden het best zijn, eten de beesten de voedzame grassen selectief weg. Kruiden en bloemen profiteren hiervan. Andere positieve aspecten van het laten grazen van vee is dat het een stuk beleving voor de burger brengt, bevorderend is voor toerisme en mogelijkheden biedt voor educatieve en recreatieve projecten.

4.5 Beheer van sloten

De primaire functie van een sloot is de aan- en afvoer van water. Tevens kan een sloot functioneren als perceelscheiding en als drinkplaats voor vee. Zonder onderhoud groeit de sloot dicht met planten en te veel onderhoud zorgt ervoor dat het leven in het water verstoord wordt.
Ecologisch slootonderhoud heeft als doel de waterkwaliteit te verbeteren. Dat betekent genoeg en op de juiste manier maaien. Belangrijke functies blijven zo behouden en de natuur krijgt de kans zich te herstellen en te ontwikkelen. Een natuurvriendelijk onderhoud van slootkanten krijgt steeds meer aandacht omdat daarmee bloemrijke slootkanten gecreëerd kunnen worden, maar tot nu toe was dit aangepaste beheer (bijna) niet mogelijk voor sloten die belangrijk zijn voor de afvoer van het grond- en regenwater. Het is namelijk onduidelijk in hoeverre de waterafvoer dan in gevaar komt. De gemeente Rijssen-Holten is dan ook voorzichtig met het toepassen van ecologisch slootbeheer. Een aantal sloten, waarvan we zeker zijn dat ecologisch beheer geen gevolgen heeft voor de aan- en afvoer van water, zijn op de kaart in de bijlage als ecologisch gearceerd.

Het ecologisch optimale beheer van oevers en watergangen bestaat in principe uit het éénmaal per jaar maaien en schonen in de maanden september/oktober, waarbij maaisel en slootvuil wordt afgevoerd. De vegetatiegroei in sloten komt vrij laat op gang. Daardoor kan slootonderhoud nog tot vrij laat in het seizoen plaatsvinden. Voor de fauna in de sloten is het echter van groot belang dat het onderhoud niet te laat wordt uitgevoerd. Allerlei dieren, zoals kikkers, graven zich in het late najaar in de modder.

Voor soortenrijke oevers en rietoevers is het optimale oeverbeheer jaarlijks aan weerszijden maaien van de helft van de sloot dan wel het jaarlijks maaien van één van beide oevers, en het daaropvolgende jaar de andere oever. Het maaisel dient te worden afgevoerd. Elk stuk van de oever wordt zo éénmaal per twee jaar gemaaid, waardoor er een soorten- en vooral structuurrijke oever kan ontstaan met hoge natuurwaarden, zonder dat de watervoerende functie in gevaar komt.

- Niet-watervoerende sloten worden beheerd als de vergelijkbare vegetatietypen in de bermen.
- Watervoerende sloten:
  - 1x per jaar maaien/klepelen en schonen, september-november (ecologisch)
  - 1x per jaar de helft maaien/klepelen en schonen, september-november (ecologisch)
  - 2x per jaar klepelen, september-november
- Bij sloten binnen de bebouwde kom wordt alleen de bovenste rand gemaaid: de overgang van talud naar watergang blijft staan ter bescherming van vogels, reptielen en waterplanten.

4.6 Verwerken van berm- en slootmaaisel

Een deel van het maaisel dat vrij komt bij het afvoeren kan door erkende loonwerkers worden ondergebracht binnen een straal van één kilometer. Deze loonwerkers controleren het maaisel voor het onderbrengen en voeren het vrijgekomen afval af naar erkende verwerkers.

Voor het onderbrengen van maaisel gelden een aantal voorwaarden vanuit de landelijke wet- en

regelgeving. De vrijstellingsregeling verstaat onder bermmaaisel: in hoofdzaak organisch materiaal van plantaardige afkomst dat vrijkomt bij het maaien van grazige kruidenvegetaties groeiend op wegbermen, langs of in watergangen en op waterkeringen.

Bermmaaisel mag uitsluitend op of in de bodem worden gebracht indien aan de volgende voorwaarden is voldaan:

a. Toepassing vindt plaats:
1. Op de plaats of het perceel waar dit is vrijgekomen.
2. Op het aangrenzende perceel.
3. Wanneer het aangrenzende perceel niet geschikt is op een ander perceel van het bedrijf waar het aangrenzend perceel toebehoort en dat binnen een afstand van maximaal 1 kilometer ligt van de plaats waar het bermmaaisel is vrijgekomen.

b. Er is sprake van schoon en onverdacht bermmaaisel.

c. De hoeveelheid die op of in de bodem wordt gebracht staat uit oogpunt: van goede landbouwpraktijk, in evenwichtige verhouding tot het oppervlak van het ontvangende perceel.

d. Het bermmaaisel wordt gelijkmatig verspreid over het ontvangende perceel en draagt niet significant bij aan de verspreiding van nutriënten en zware metalen.

Men (LTO) onderzoekt of er (meer) mogelijkheden zijn om het bermmaaisel toe te passen bij hun werkzaamheden. De structuur van de bodem is een van de belangrijkste (productie)factoren van de boer. Deze wordt verbeterd door het verhogen van het organisch stofgehalte. Een bodem heeft namelijk, behalve voedingsstoffen voor de planten, ook humus nodig, afkomstig van vers organisch materiaal (bermmaaisel). Vers organisch materiaal op het land komt van bijvoorbeeld graanstengels die achterblijven of van nog niet helemaal verteerd compost. Humus is dat deel van de organische stof in de bodem dat na afbraak en vertering van het verse organische materiaal overblijft. Het is het zwarte, stabiele organische materiaal waar voedingsstoffen aan gebonden zijn en wat stuif- en slempgevoeligheid verminderd. Humus zorgt voor een luchtige bodemstructuur waarin planten diep kunnen wortelen en voor stabiele aggregaten in de bodem. Het sponsachtige materiaal zorgt voor wateropslag zodat telers minder hoeven irrigeren. Met humus wordt koolstofdioxide opgeslagen in de bodem, wat de hoeveelheid broeikasgas in de lucht vermindert. Tenslotte verbetert het de vochthuishouding: per procent organische stof kan de bodem 5 tot 10 mm vocht extra vasthouden en uitwisselen.

4.7 Bermbeheer na werzaamheden

Wegen zijn onderhevig aan veranderingen: een weg moet worden verbreed, kabels en leidingen worden aangelegd, een fietspad moet worden aangelegd, een kruispunt gereconstrueerd of een berm wordt verlaagd. Bij de inrichting van de bermen na een reconstructie zijn een aantal zaken van belang voor een goed resultaat. Door een goede inrichting kan ecologisch beheer vanaf het begin een goede kans hebben:

- De bermen worden schraal afgewerkt. Dit heeft het voordeel dat er geen voedselrijke situatie is, die verschraald moet worden, maar dat met een verschraalde berm kan worden begonnen.
- De mogelijkheden die er zijn, benutten. Bekijken of het mogelijk is om de verharding asymmetrisch tussen de bermen te leggen, zodat aan één kant een extra brede berm kan ontstaan, die meer mogelijkheden geeft voor een ecologisch beheer.
- Bij de aanleg van een sloot meteen kijken of het mogelijk is om een natuurvriendelijke oever aan te leggen. Dit kan een sloot zijn met een flauwer talud, een onderwaterberm, een plasberm, een bredere strook voor oevervegetatie of een sloot waar het beheer is afgestemd op de aanwezige flora en fauna.
- Meteen beginnen met ecologisch beheer. Als er meteen begonnen wordt met maaien en afvoeren, is er veel sneller resultaat te verwachten, dan wanneer er eerst een tijd geklepeld is.
- Indien de berm voor de reconstructie veel

bijzondere soorten of een bijzondere vegetatie bevatte, is het mogelijk om de toplaag (met de zaadbank) tijdelijk op depot te zetten. Na afronding van de werkzaamheden wordt deze toplaag dan weer teruggebracht. Dit heeft het voordeel dat de vegetatie die voor de reconstructie aanwezig was, de kans krijgt om te herstellen.

- De bermen inzaaien. Wanneer een berm na een grootschalige ingreep kaal wordt achtergelaten is de kans groot dat ongewenste soorten zoals akkerdistel, kweek of heermoes de overhand krijgen. De meeste bermen worden na een reconstructie ingezaaid met een grasmengsel om het zand zo snel mogelijk vast te leggen. Er kan ook worden gekozen om een kruidenmengsel in te zaaien. Hierbij is een aantal richtlijnen te geven:
  - Gebruik kruidenmengsels alleen binnen de bebouwde kom.
  - Kies voor een zaadmengsel van meerjarige kruiden. Eenjarigen geven weliswaar een snel resultaat, maar dit resultaat is niet blijvend.
    Daarnaast schept het een bepaalde verwachting bij bewoners en andere gebruikers: ze verwachten elk jaar zoveel bloeiende kruiden. Het is heel moeilijk om die verwachting daarna waar te maken.
  - Om floravervalsing tegen te gaan is het raadzaam om te kiezen voor soorten die van nature in het gebied voorkomen.

5. BIJLAGE - AANWEZIGE FLORA EN FAUNA, RODE LIJST SOORTEN (NDFF)

Nederlandse soort	Latijnse soort	Telmethode	Aantal	Gedrag	Stadium	Detmethode	Kwaliteit	Soortgroepen	Wetgeving	Rode lijst
Appelboomkaaszwam	Aurantiporus fissilis	aanwezig	1	n.v.t.		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Bevertjes	Briza media	exact aantal	1	ter plaatse	bloeiend	onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Kwetsbaar
Bittere boleet	Tylopilus felleus	aanwezig	1	n.v.t.		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Blauwe Kiekendief	Circus cyaneus	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Blauwe knoop	Succisa pratensis	exact aantal	501	ter plaatse	bloeiend	onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Gevoelig
Blauwvoetstekelzwam	Sarcodon scabrosus	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Blauwvoetstekelzwam	Sarcodon scabrosus	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Blauwvoetstekelzwam	Sarcodon scabrosus	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Boerenzwaluw	Hirundo rustica	exact aantal	3	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Bontbekplevier	Charadrius hiaticula	exact aantal	5	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar
Boommarter	Martes martes	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Zoogdieren, Overige	Beschermingsregime andere soorten, Wnb -	Rode Lijst: Kwetsbaar

								zoogdieren	andere soorten (GR)	
Boomvalk	Falco subbuteo	exact aantal	2	roepend	juveniel	onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar
Borstelgras	Nardus stricta	FLORON-aantalsklassen	51	n.v.t.		gezien	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Gevoelig
Bosaardbei	Fragaria vesca	exact aantal	150	ter plaatse	bloeiend	onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Gevoelig
Bruine anijszwam	Lentinellus cochleatus	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Bruine ringboleet	Suillus luteus	aanwezig	1	n.v.t.		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Gevoelig
Citroengele satijnzwam	Entoloma pleopodium	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Dikke trechterzwam	Clitocybe alexandri	aanwezig	1	n.v.t.		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Dubbelloof	Blechnum spicant	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Gevoelig
Echte tolzwam	Coltricia perennis	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Gevoelig
Eierzakje	Nidularia deformis	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Bedreigd
Engels gras	Armeria maritima	exact aantal	1			onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Kwetsbaar
Flesjesmos	Blasia pusilla	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Blad- en Levermossen		Rode Lijst: Kwetsbaar
Gele Kwikstaart	Motacilla flava	exact aantal	4	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of	Rode Lijst: Gevoelig

									ontheffing met uitgebreide toets)	
Gelobd sterschoteltje	Trapelia glebulosa	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Korstmossen		Rode Lijst: Kwetsbaar
Gevlekte orchis	Dactylorhiza maculata subsp. maculata	aanwezig	1	n.v.t.		gezien	betrouwbaar	Vaatplanten	Flora- en faunawet tabel II (gedragscode of ontheffing met lichte toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Gewone haft	Ephemera vulgata	exact aantal	1	ter plaatse	imago (adult)	onbekend	betrouwbaar	Geleedpotigen - Insecten		Rode Lijst: Kwetsbaar
Gewoon schorsmos	Hypogymnia physodes	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Korstmossen		Rode Lijst: Gevoelig
Gezoneerde stekelzwam	Hydnellum concrescens	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Goudplevier	Pluvialis apricaria	exact aantal	8	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Verdwenen uit Nederland
Grauwe Vliegenvanger	Muscicapa striata	exact aantal	1	foerageren d		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Groene Specht	Picus viridis	exact aantal	1	roepend	adult	onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar
Grondster	Illecebrum verticillatum	exact aantal	60	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Kwetsbaar
groot dikkopje	Ochlodes sylvanus	exact aantal	10	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Insecten - Dagvlinders		Rode Lijst: Gevoelig

grote weerschijnvlinder	Apatura iris	exact aantal	1		imago (adult)	gezien	betrouwbaar	Insecten - Dagvlinders	Beschermingsregime andere soorten, Wnb - andere soorten (GR)	Rode Lijst: Ernstig Bedreigd
Grutto	Limosa limosa	exact aantal	20	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Hanenkam	Cantharellus cibarius	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Gevoelig
Heemst	Althaea officinalis	exact aantal	20	ter plaatse	bloeiend	onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Kwetsbaar
Heidekartelblad	Pedicularis sylvatica	FLORON-aantalsklassen	26	n.v.t.	bloeiend	gezien	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Kwetsbaar
Holsteelboleet	Suillus cavipes	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Hondsviooltje	Viola canina	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Gevoelig
Huismus	Passer domesticus	exact aantal	10	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Huiszwaluw	Delichon urbicum	exact aantal	1	foerageren d		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Jeneverbes	Juniperus communis	exact aantal	5	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten	Flora- en faunawet tabel II (gedragscode of ontheffing met lichte toets)	Rode Lijst: Gevoelig

Kamsalamander	Triturus cristatus	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Amfibieën	Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn	Rode Lijst: Kwetsbaar
Kemphaan	Calidris pugnax	exact aantal	8	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Ernstig Bedreigd
Kerkuil	Tyto alba	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar
Klapekster	Lanius excubitor	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Ernstig Bedreigd
Klein schorssteeltje	Chaenotheca chlorella	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Korstmossen		Rode Lijst: Gevoelig
kleine ijsvogelvlinder	Limenitis camilla	exact aantal	1	ter plaatse	imago (adult)	onbekend	betrouwbaar	Insecten - Dagvlinders	Beschermingsregime andere soorten, Wnb - andere soorten (GR)	Rode Lijst: Bedreigd
Kleine Zilverreiger	Egretta garzetta	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Klimopwaterranonkel	Ranunculus hederaceus	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Kwetsbaar
Klokjesgentiaan	Gentiana pneumonanthe	exact aantal	2			onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten	Flora- en faunawet tabel II (gedragscode of ontheffing met lichte	Rode Lijst: Gevoelig

									toets)	
Kneu	Linaria cannabina	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Koekoek	Cuculus canorus	exact aantal	1	roepend	adult	onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar
Korenbloem	Centaurea cyanus	FLORON-aantalsklassen	1	n.v.t.		gezien	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Gevoelig
Korhoen	Tetrao tetrix	exact aantal	5	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Ernstig Bedreigd
Korrelige hertentruffel	Elaphomyces granulatus	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Kramsvogel	Turdus pilaris	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Kruipbrem	Genista pilosa	exact aantal	1	ter plaatse	bloeiend	onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Kwetsbaar
Leptocerus	Leptocerus tineiformis	exact aantal	1			onbekend	betrouwbaar	Geleedpotigen - Insecten		Rode Lijst: Kwetsbaar
Levendbarende hagedis	Zootoca vivipara	exact aantal	1		adult	gezien	betrouwbaar	Reptielen	Beschermingsregime andere soorten, Wnb -	Rode Lijst: Gevoelig

									andere soorten (GR)	
Limnephilus	Limnephilus marmoratus	exact aantal	1	ter plaatse	imago (adult)	onbekend	betrouwbaar	Geleedpotigen - Insecten		Rode Lijst: Kwetsbaar
Moeraskartelblad	Pedicularis palustris	exact aantal	1	ter plaatse	vegetatief	onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Kwetsbaar
Nachtzwaluw	Caprimulgus europaeus	exact aantal	1	overvliegend		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar
Oeverloper	Actitis hypoleucos	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Paapje	Saxicola rubetra	exact aantal	9	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Bedreigd
Pagemantel	Cortinarius semisanguineus	exact aantal	15	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Parnassia	Parnassia palustris	exact aantal	1	ter plaatse	bloeiend	onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten	Flora- en faunawet tabel II (gedragscode of ontheffing met lichte toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar
Patrijs	Perdix perdix	exact aantal	2	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar

Pijlstaart	Anas acuta	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Bedreigd
Porseleinhoen	Porzana porzana	exact aantal	2	roepend		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar
Purperreiger	Ardea purpurea	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Bedreigd
Raaf	Corvus corax	exact aantal	2	roepend		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Ransuil	Asio otus	exact aantal	1	ter plaatse	juveniel	onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar
Rimpelige koraalzwam	Clavulina rugosa	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Ringmus	Passer montanus	exact aantal	2	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of	Rode Lijst: Gevoelig

									ontheffing met uitgebreide toets)	
Rivierdonderpad	Cottus perifretum	exact aantal	3		adult	onbekend	betrouwbaar	Vissen	Flora- en faunawet tabel II (gedragscode of ontheffing met lichte toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar
Roerdomp	Botaurus stellaris	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Bedreigd
Rood boomzonnetje	Caloplaca ferruginea	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Korstmossen		Rode Lijst: Gevoelig
Roodkopklauwier	Lanius senator	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Verdwenen uit Nederland
Roodschubbige gordijnzwam	Cortinarius bolaris	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Schaapje	Lactifluus vellereus	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Slechtvalk	Falco peregrinus	exact aantal	1	jagend		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Slobeend	Anas clypeata	exact aantal	2	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar

Snor	Locustella luscinioides	exact aantal	1	baltsend/zingend		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Wet natuurbescherming - Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn (met nest- of rustplaatsindicatie)	Rode Lijst: Kwetsbaar
Spotvogel	Hippolais icterina	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Stekelbrem	Genista anglica	exact aantal	100	n.v.t.	bloeiend	gezien	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Gevoelig
Steltkluut	Himantopus himantopus	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Stijve ogentroost	Euphrasia stricta	exact aantal	501	ter plaatse	bloeiend	onbekend	betrouwbaar	Vaatplanten		Rode Lijst: Gevoelig
Tapuit	Oenanthe oenanthe	exact aantal	2	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Bedreigd
Tengere stekelzwam	Phellodon melaleucus	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Bedreigd
Tureluur	Tringa totanus	exact aantal	2	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig

Veldleeuwerik	Alauda arvensis	exact aantal	8	overvliegend		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Gevoelig
Visdief	Sterna hirundo	exact aantal	2	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar
Voorjaarskluifzwam	Gyromitra esculenta	exact aantal	25	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Bedreigd
Watersnip	Gallinago gallinago	exact aantal	7	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Bedreigd
Wezel	Mustela nivalis	exact aantal	1	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Zoogdieren, Overige zoogdieren	Beschermingsregime andere soorten, Wnb - andere soorten (GR)	Rode Lijst: Gevoelig
Wintertaling	Anas crecca	exact aantal	2	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar
Witte ridderzwam	Tricholoma album sl,	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Wollige stekelzwam	Phellodon confluens	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Wrattig schildmos	Xanthoparmelia verruculifera	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Korstmossen		Rode Lijst: Bedreigd

Zandhagedis	Lacerta agilis	exact aantal	9		adult	gezien	betrouwbaar	Reptielen	Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn	Rode Lijst: Kwetsbaar
Zeepzwam	Tricholoma saponaceum	aanwezig	1	n.v.t.		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar
Zomertaling	Anas querquedula	exact aantal	2	ter plaatse		onbekend	betrouwbaar	Vogels	Flora- en faunawet tabel III (beperkte vrijstelling met gedragscode of ontheffing met uitgebreide toets)	Rode Lijst: Kwetsbaar
Zwartvoetkrulzoom	Tapinella atrotomentosa	exact aantal	1	ter plaatse		gezien	betrouwbaar	Schimmels		Rode Lijst: Kwetsbaar

6. KAARTEN

6.1 Kaart 1 - Kansen voor ecologisch bermbeheer

Rijssen

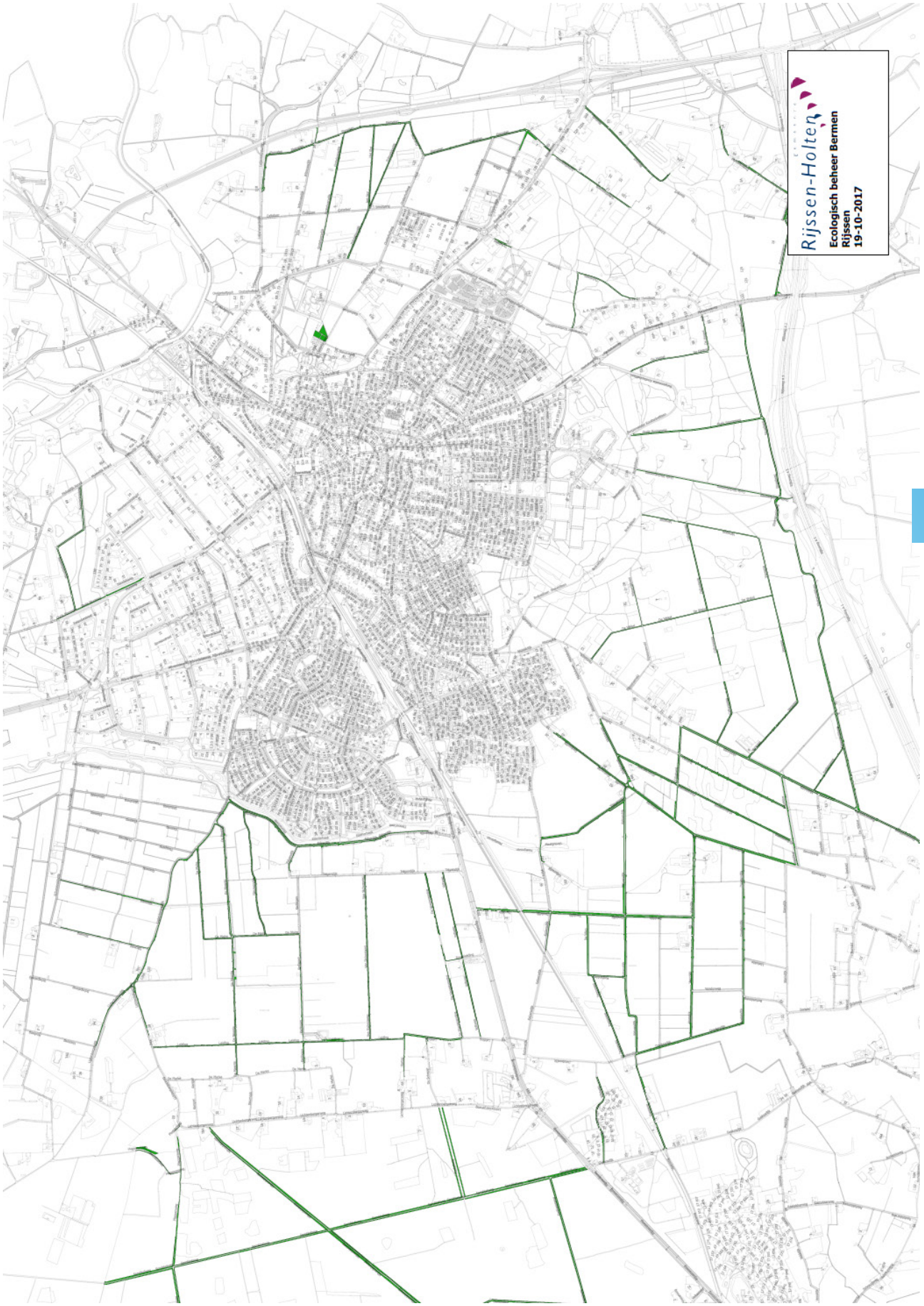

6.2 Kaart 2 - Kansen voor ecologisch bermbeheer

Holten-Noord

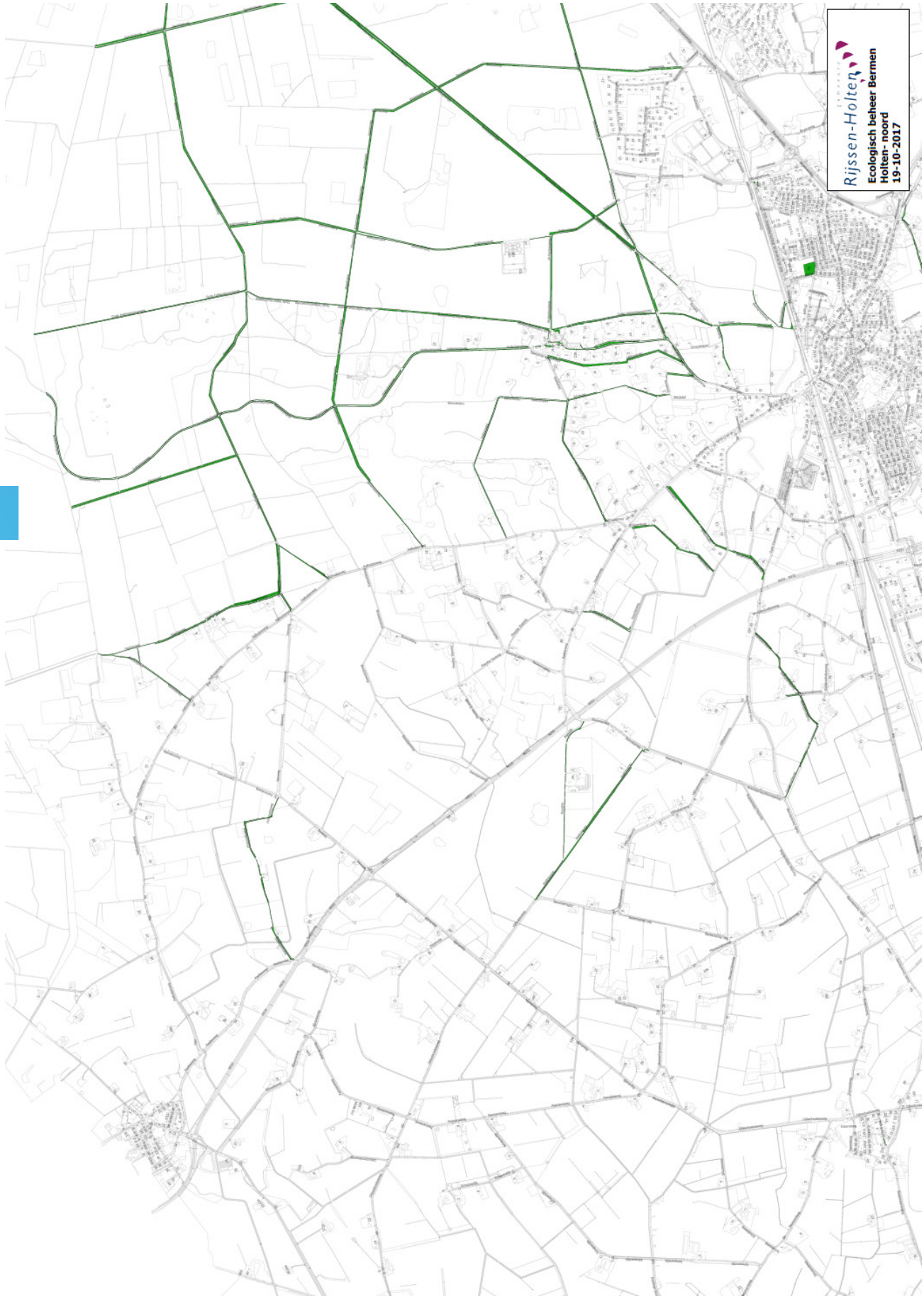

6.3 Kaart 3 - Kansen voor ecologisch bermbeheer Holten-Zuid

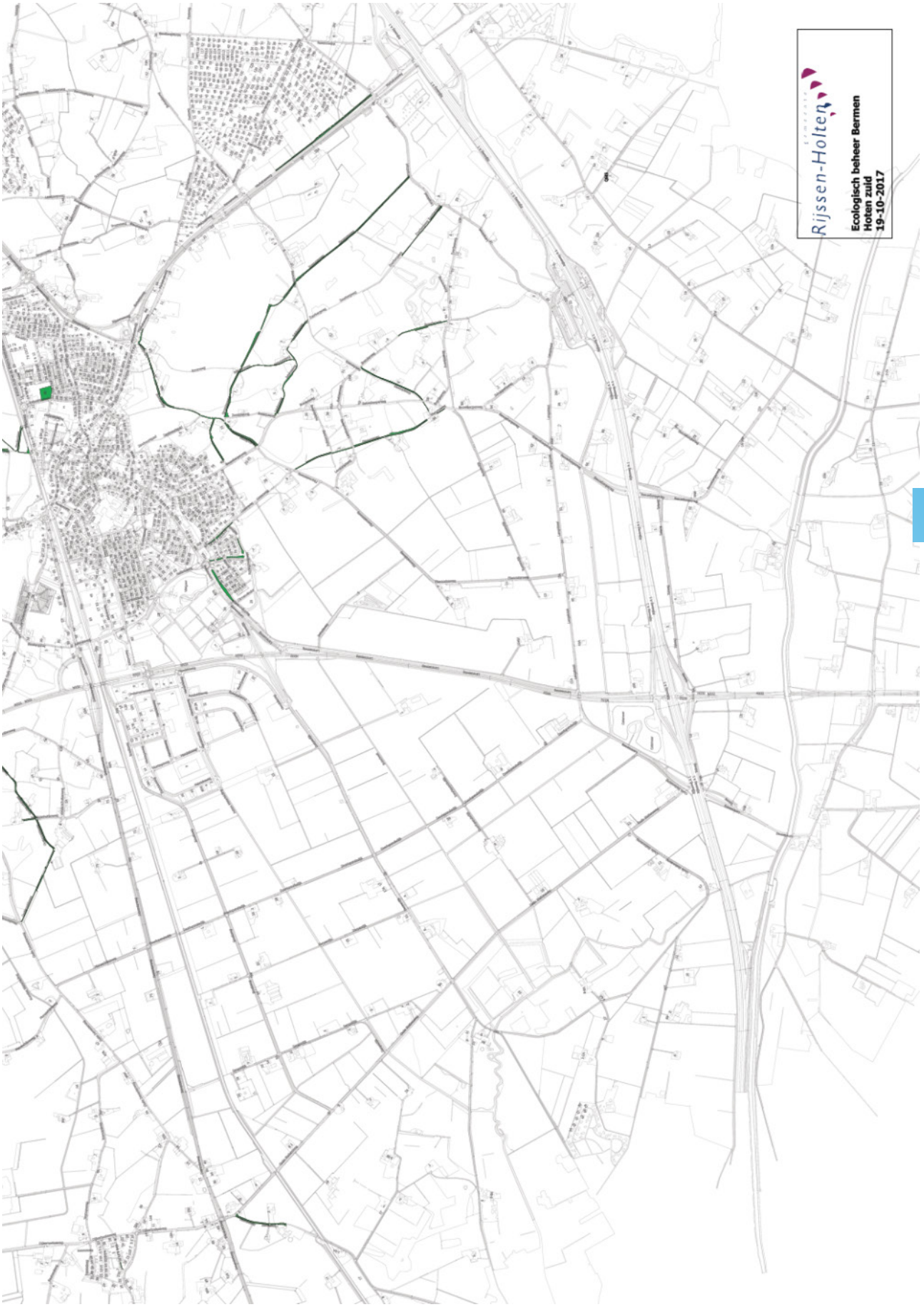

6.4 Kaart 4 - Kansen voor ecologisch slootbeheer Rijssen

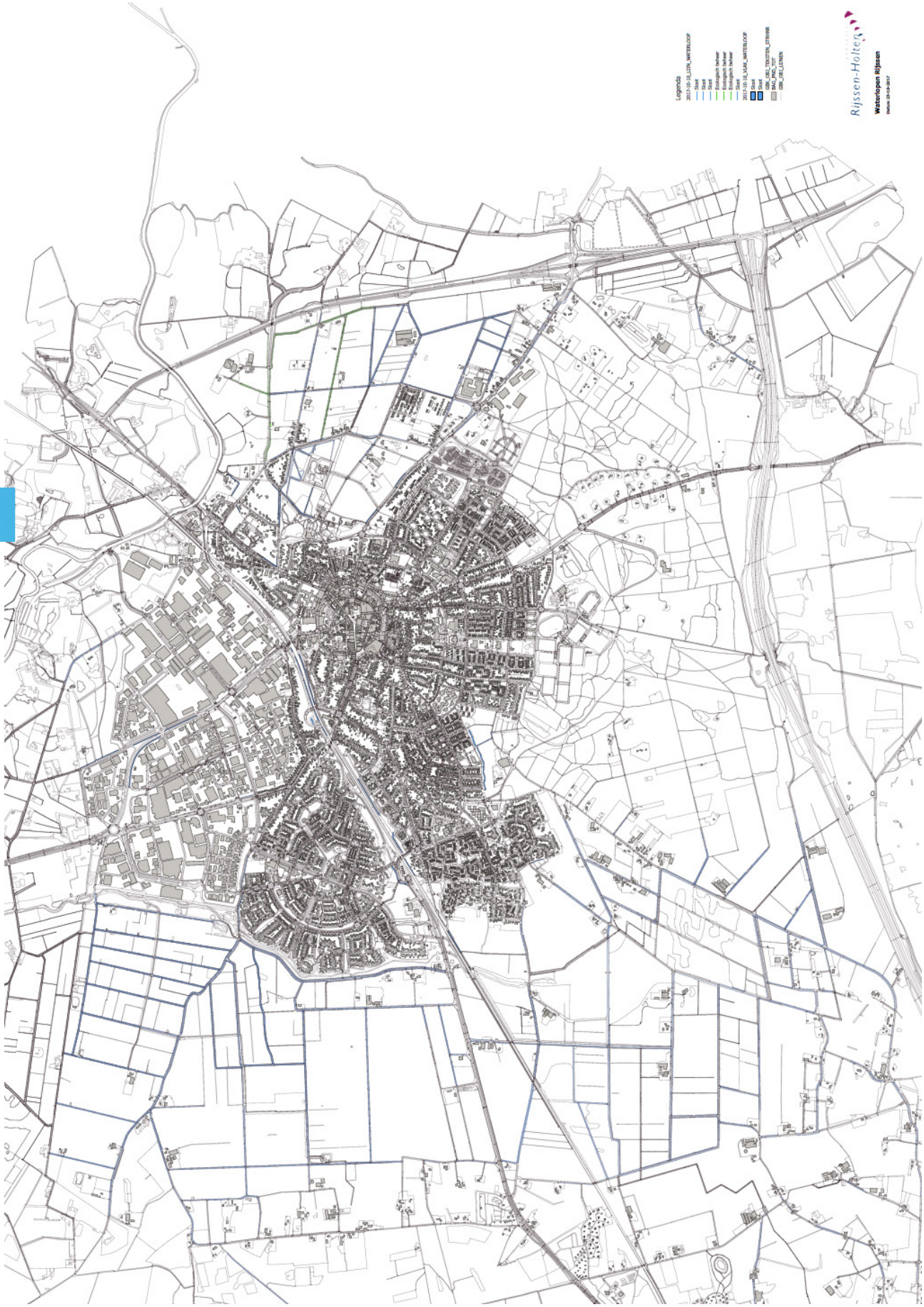

6.5 Kaart 5 - Kansen voor ecologisch slootbeheer

Holten

Postadres
gemeente Rijssen-Holten
Postbus 244
7460 AE Rijssen

T (0548) 854 854
E gemeente@rijssen-holten.nl
W www.rijssen-holten.nl

www.twitter.com/gmrijssenholten
www.facebook.com/gmrijssenholten
www.instagram.com/gmrijssenholten

Bezoekadres
Schild 1
7461 DD Rijssen

Oktober 2017

gemeente Rijssen-Holten